

- realizovat přínos ze strany sociologického výzkumu praxi a veřejnosti (respektive jejím subjektům či nositelům a aktérům) ve formě minimalizace nežádoucích dopadů (konfrontace, nedorozumění, pochybení, zpomalování atd.) a maximalizace efektů ve formě posunu ke shodě v řešení problémů v diskusích, v závazných projednáváních a zveřejňování;
- posilovat kredibilitu a význam vědy a výzkumu pro řešení akutních a společensky naléhavých problémů současného světa.

Jednou z forem kontaktu s praxí je vydávaný časopis *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, jehož záměry a snahy představuje Zuzana Uhde v editoriale, budeme však pravidelně vydávat také cíleně zaměřené studie, pořádat worksho-

py, semináře a kolokvia a provozovat webovou informační stránku.

Poznámky

1 Podpora společenské akceptace a efektivního prosazování genderové rovnosti ve veřejné sféře, projekt reg. č. S700280503, nositel projektu Marie Čermáková Sociologický ústav AV ČR, program Podpora projektů cíleného výzkumu AV ČR, 2005–2009.

2 Aktuální otázky formování politiky rovných příležitostí mužů a žen v souvislosti s připraveností ČR na vstup do Evropské unie, projekt reg. č. 87028002, nositel projektu Marie Čermáková Sociologický ústav AV ČR, Program cíleného výzkumu a vývoje AV ČR, 2000–2004.

RODINA NA PRELOME TISÍCROČIA ANEB

O „STARÝCH“ A „NOVÝCH“ OTCÍCH / Hana Maříková

Ve dnech 16. – 17. května 2005 se konala v Bratislavě mezinárodní konference o rodině, která byla pořádána u příležitosti mezinárodního dne rodiny, jenž připadá vždy na 15. květen.

Cílem konference bylo rozvinutí diskuse nad aktuálními problémy, které se v souvislosti s rodinou buď nově, nebo opakovaně vynořují – stále se snižující počet dětí v rodinách a v celé populaci, vysoká rozvodovost zejména rodin s dětmi, nárůst počtu dětí narozených osamělým matkám mimo manželství, „absence“ otců v rodinách apod.

Konferenci organizovala Fakulta sociálních věd a zdravotnictví Univerzity Konštantína Filozofa v Nitře a Stredisko pre štúdium práce a rodiny v Bratislavě. Zúčastnili se jí odborníci a odbornice nejen ze Slovenska a Čech, ale také z Maďarska, Polska a Francie, dále rovněž představitelé politické scény na Slovensku – manželka prezidenta SR Ing. Silvie Gašparovičová a poslanec Národnej rady Slovenskej republi-

ky doc. JUDr. Vojtech Tkáč, kteří přednesli úvodní referáty a svou aktivní účastní měli nejspíš zdůraznit význam a důležitost podobných vědeckých setkání a debat.

Následující panel v rámci úvodní části byl věnovaný současné rodině – její aktuální podobě a trendům jejího vývoje, opominuto nebylo téma krize rodiny, stejně tak jako téma harmonizace rodiny a zaměstnání. Pak následovalo rokování v jednotlivých sekcích, které probíhaly paralelně, a sice v sekci č. 1 Rodina a hodnotová orientácia, sekci č. 2 Rodinná politika v legislatíve a praxi, rodina a zdravie, sekci č. 3 Rodina, rody a práca a v sekci č. 4 Ekonomika rodiny a chudoba.

Jak již bylo uvedeno, konference se mimo jiné zabývala i problematikou otců a jejich fungováním v rodinách. Nicméně z některých příspěvků či diskusních vystoupení vyplynulo, že to, co slovenské kolegyně či kolegyne trápí především, je jednak zeslabování pozice otců v rodinách

- političky bývají zobrazovány buď v triviálním, nebo negativním kontextu
- velice často jsou političky zobrazovány v prostředích evokujících „soulad“ – rodinu, domácnost
- bezdětné političky nebo mladé političky s malými dětmi vyvolávají u veřejnosti obvykle negativní postoje
- zobrazování političek bývá často „schematické“, používá se k tomu známých ikon (viz např. Dánsko či Itálie)², které symbolizují určité (zpravidla negativní) genderové stereotypy.

I když z vystoupení výzkumníků vyplynulo, že s genderovými stereotypy se utkávali v obou oblastech ve všech zemích, bylo možné postřehnout jisté rozdíly. Například že genderové stereotypy jsou mnohem rigidnější v postsocialistických zemích – viz Estonsko a Lotyšsko – a akceptují a prezentují je nejen média, ale dokonce samy/i političky a politici. Například zde bývá rozšířený názor, že ženy političky mají v první řadě závazky k rodině. Někteří estonští politici jsou toho názoru, že i když ženy mají právo se realizovat mimo sféru rodiny, pokud mají děti, musejí ženy počítat s tím, že se o děti budou starat ony, neboť kdo jiný by to měl dělat? Znepokojení v této souvislosti vyvolává skutečnost, že tento postoj nezastávají starší muži působící v politice, nýbrž mladá generace politiků. Odporuje to poznatku, že rigidní postoje zastává starší (neboli „dinosauři“) generace a že mladí a vzdělanější (a to i muži) jsou pro „genderovou“ změnu.

Z dánského výzkumu zase například vyplynulo, že věk se může stát stejně důležitým diskriminačním faktorem jako gender. V této zemi jsou totiž lépe akceptovány mladé začínající političky než ženy političky ve vyšším věku.

V této souvislosti je bezesporu zajímavé se ptát spolu s lotyšskou badatelkou Irinou Novikovou, zda se nevytvářejí stereotypy nové, jak tyto staré i nové stereotypy ovlivňují politický diskurz, zda se mění chápání pojmů „ženství“ a „moc“ účastí žen v politice, jak da-

charakteristické tím, že otcové ztrácejí mnohé ze své autority, moci a významu, jednak mizení otců z rodin, které se nemusí rovnat přímé fyzické ztrátě otce (nejčastěji v důsledku výrazného omezení až zpretrhání kontaktu otce s dětmi po rozvodu manželství), nýbrž může být reprezentováno faktickou absencí otce v rodině v podobě jeho neochoty až nezájmu podílet se na péči a výchově dítěte. Nicméně podle některých není třeba, aby se otcové zapojovali do péče o úplně malé dítě (když to vlastně ani neumí), ale že je potřeba, aby fungovali, když je dítě v pubertě. Z vyjádřených znepokojení až obav o „budoucnost“ otců v rodinách bylo zřejmé, že za „ideál“ je mnohými účastníky debat považovaný „tradiční otec“. Otec reprezentující v rodině autoritu (který drží moc pevně v rukou, což se projevuje například i tím, že onou rukou bouchá do stolu, aby všem připomněl, kdo je v rodině „pánem“), zajišťující rodinu finančně a materiálně, otec živitel, jehož protějškem je žena-matka věnující se „na plný úvazek“ péči a výchově dětí, domácnosti, případně domácímu hospodářství apod. Toto uspořádání zajistí rodinám (podle představ některých) jejich soudržnost a představuje optimální prostředí (plné mateřského citu a lásky) pro výchovu dětí. S tímto obrazem však vždy nekorespondovaly „stesky“, které byly mnohdy vyslovovány paradoxně týmiž diskutujícími téměř souběžně s vykreslováním onoho ideálního obrazu, a sice, že otcové se dětem i v úplných rodinách příliš nevěnují, neangažují se v nich. Tato „absence“ otců v rodinách je dětmi pocítována hlavně v období dospívání, tedy v období, kdy se z dítěte stává dospělý člověk, který si nároku-

je, aby se s ním jednalo jako s rovnocenným „partnerem“. Někteří otcové však v tomto období nedokáží s dětmi komunikovat vůbec a ani se o to valně nesnaží, a ti, kteří se o to pokoušejí, komunikují s dětmi nikoli na bázi dialogu, nýbrž na bázi příkazů a zákazů. To má za následek zvětšování beztak už mnohdy dost velké vzdálenosti mezi dětmi a otci.

Tato situace, která jen málokdy může být považována za optimální, je logickým završením fungování modelu tradičního otce. Čili otce, kterého již například Franz Werfel ve své novele „Ne vrah, zavražděný je vinen“ líčí jako nepřístupného, tvrdého, bezcitného, chladného, jenž druhé ovládá, nikoli respektuje, který druhými manipuluje, nikoli se do nich vcítuje apod. Ačkoliv je tato novela dávana za příklad mezigeneračního konfliktu, mohla by být zrovna tak dávana za příklad negativního obrazu onoho mnohdy idealizovaného tradičního otce. Citovost a citlivost matky nemůže dítěti vždy plně vynahradit nepochopení až „nepřijetí“ ze strany otce, neboť dítě touží po lásce a citu i ze strany otce – dítě touží po lásce, pochopení a porozumění ze strany obou rodičů (má-li je). Protože „tradiční otec“, který je orientovaný „vně rodinu“ na svou práci, který lpí na dodržování řádu a disciplíny, toto není schopen svému dítěti poskytnout, končí jejich vztah v případě povídky tragicky – vraždou otce. V reálném životě může být vyústění takového vztahu otce k dítěti neméně tragické, může se rovnat „symbolické vraždě“ vztahu, neboť za co jiného je možné považovat velkou vzdálenost, značné nepochopení mezi těmi, kteří by si měli být blízcí?

RODINA DNES: VEŘEJNÝ VZDĚLÁVACÍ CYKLUS UNIVERSITÉ DE TOUS LES SAVOIRS / Radka Dudová

Francouzské ministerstvo školství a vědy ve spolupráci s různými univerzitami pořádá pravidelný vzdělávací program nazvaný Université de tous les savoirs (Univerzita veškeré-

ho vědění). V jeho rámci se několikrát do roka koná intenzivní cyklus přednášek k vybranému tématu, jehož se účastní nejvýznamnější francouzští odborníci, kteří se daným

lece ovlivňují genderové stereotypy politickou diskusí, řešení politických problémů a otázek, jak mohou média napomoci neutralizovat genderové stereotypy apod.

V diskusích k vystoupením byla otevřena zejména problematika kvót, vhodnosti či nevhodnosti jejich zavedení, jejich dopadu na vnímání žen v politice; v názoru na ně se jednotliví diskutující neshodli. Nicméně zkušenost ze zemí, kde byly kvóty zavedeny (např. Itálie, Francie) dokládá, že na jejich základě dochází k navýšení počtu zvolených žen v politice. Je však nutné vzít v úvahu, že k tomu došlo v zemích, které již prošly určitým „genderovým vývojem“ a ve kterých bylo jejich zavedení považováno za „legitimní krok“. Nejednalo se tak tedy o ryze formální opatření, ale o opatření, které bylo smysluplné, neboť bylo vyústěním určitého vývoje. Jak by zavedení tohoto opatření vyznělo v jiném sociálněhistorickém kontextu zůstává doposud nezodpovězenou otázkou.

Dále bylo některými diskutujícími několikrát zmíněno, že ženy politicky se samy spolupodílejí na reprodukci stereotypního genderového uspořádání společnosti a že to nelze od sebe oddělovat. Nicméně diskutující se shodli na tom, že stěžejní roli v souvislosti s reprodukcí genderových stereotypů a genderového uspořádání společnosti sehrávají v současných společnostech média. Z toho bylo dovozeno, že je nutné věnovat pozornost nejen tomu, jak média aktuálně prezentují jednotlivé gendery, ale zejména tomu, jak by se jejich prezentace mohla v médiích změnit „žádoucím směrem“.

Protože výzkumy měly za cíl i „hledání řešení“, byla na základě nich formulována obecná i, a to častěji, zcela konkrétní opatření zohledňující daný sociální kontext. Vzhledem k tomu, že výzkumy a diskuse nad jejich zjištěními mimo jiné potvrdily i to, že ženy různých věkových a sociálních skupin a vrstev nemusejí sdílet stejné hodnoty a cíle, můžeme na základě tohoto poznatku dospět k závěru, že může být těžké a někdy dokonce i kontraproduktivní hovořit o tom, co ženy jako celek, jako „monolitická“ skupina chtějí a co